

УДК 902'18(477.82)

М. О. Вінтонів

ORCID: 0000-0002-3258-8633

Т. М. Вінтонів

ORCID: 0000-0002-2210-3970

СИНТАКСИЧНІ ЗАСОБИ ЕКСПРЕСИВІЗАЦІЇ В ЛІНГВОУКРАЇНІСТИЦІ: СТАТУС, ДИНАМІКА

На сьогодні в лінгвістиці виконано низку наукових досліджень, що репрезентують різні підходи до вивчення новітніх напрямів у мові, що пов'язано з глобалізаційними процесами в суспільстві. Оновлення синтаксичного ладу сучасної української мови відбувалося на тлі проникнення зразків усного мовлення в художню літературу, а пізніше – і в інші стилі мови (публіцистичний, офіційно-діловий, науковий тощо). Результати дослідження підтверджують, що засоби експресивного синтаксису загалом оновлюють синтаксичну систему мови.

Ключові слова: синтаксис; речення, експресивізація, елімінація, компресія, редуція, еліпсис.

DOI 10.34079/2226-3055-2021-14-25-125-133

Постановка проблеми. Поняттям «демократизація» заведено позначати один із провідних чинників в історії розвитку мови, що вплинув на її стабільність і спричинив різноманітні видозміни в мові, які часто збігаються з соціально-історичними процесами в державі. Демократизація мови зумовила спрощення й вирівнювання різних форм у мові, розмивання меж між функційними стилями мови та норм між літературною й розмовною мовами, розхитування усталених традицій. Проте ці процеси притаманні не тільки сучасному стану мови, оскільки й у XIX ст. усно-розмовна стихія суттєво впливала на становлення та розвиток сучасної української літературної мови.

Мета, завдання, актуальність статті. Мета статті – комплексно проаналізувати синтаксичні засоби експресивізації, визначити диференційні ознаки експресивів.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) поглибити типологію засобів експресивного синтаксису в сучасній українській мові; 2) схарактеризувати основні чинники впливу на процеси демократизації синтаксичної норми в лінгвоукраїністиці.

Актуальність дослідження зумовлена потребою багатопланового вивчення процесів динаміки граматичних норм, що зумовили розхитування усталених традицій. Створення максимально повної парадигми експресивів, класифікація та кваліфікація категорій експресивного синтаксису з послідовним установленням їхньої взаємодії та взаємоперетину, визначенням статусу в граматичній системі сприятиме подоланню суперечливих підходів, що побутують у сучасній лінгвістиці, оскільки засоби експресивного синтаксису позбавлені в сучасному мовознавстві одновимірності тлумачень, окремі дефініції мають невмотивоване синонімічне використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні в лінгвістиці виконано низку наукових досліджень, що репрезентують різні підходи до вивчення новітніх процесів у мові, пов'язаних із глобалізаційними напрямками в суспільстві (роботи Г. М. Акимової (Акимова, 1990), С. Я. Єрмоленко (Єрмоленко, 2015), Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловської, Л. П. Кислюк (Клименко, 2008), О. П. Сковородникова (Сковородников, 1981), Е. В. Харитонової (Харитонова, 2014), Н. Ю. Шведової (Шведова, 1970) та ін.).

Виклад основного матеріалу. Мовознавці наголошують на взаємозв'язку активного темпу росту змін у мові з процесами лібералізації та демократизації. Демократизацію мови потрактовують як вплив розмовної стихії не лише на усну, а й письмову комунікацію. В. В. Німчук наголошує: «маємо всі підстави твердити, що ніхто з українських письменників, у тому числі й класиків, не використав у своїй творчості так повно елементи староукраїнські та українсько-церковнослов'янські для створення урочистого звучання (часом – іронічного) слова, як Т. Шевченко, тому поета можна назвати засновником урочистого стилю новоукраїнської літературної мови. Імовірно, поет інтуїтивно відчував, що треба творити мовою, зрозумілою для більшості українців, оминаючи вузьколокальні елементи. Т. Шевченко не міг опиратися на вироблену норму нової української літературної мови, яка в період його життя перебувала в процесі формування. З огляду на це ми говоримо про діалектизми в його творах із погляду нашого часу, отже, умовно» (Німчук 2015, с. 14).

С. Єрмоленко зауважує, що лінгвісти, обґрунтовуючи тезу про визначальну роль Кобзаря в становленні нової української літературної мови, наголошують на глибокій народності мовотворчості поета (Єрмоленко 2015, с. 27). Демократизація за Т. Шевченком виражається в створенні єдиної української літературної мови, побудованої на руйнуванні кордонів між трьома стилями та синтезі церковнослов'янської мови з простонародним мовленням (побутова мова) з використанням рис інших мов. При цьому основою для побудови єдиної мовної системи слугувало саме національно-розмовне мовлення. Становлення сучасної української національної літературної мови безпосередньо пов'язано з явищем її демократизації.

Оновлення синтаксичного ладу сучасної української мови відбувалося на тлі проникнення зразків усного мовлення в художню літературу, а пізніше і в інші стилі мови (публіцистичний, офіційно-діловий, науковий тощо). Граматичні форми живої розмовної мови, потрапляючи в письмову мову, впливають на її структуру, семантику, системні відношення. Результати дослідження підтверджують, що засоби експресивного синтаксису загалом оновлюють синтаксичну систему мови, є виразниками ідіостилу того чи того автора.

Саме в епоху модернізму фіксуємо проникнення експресивних структур у письмове мовлення, вони стають виразниками ідіостилу письменника, напр.: *Ти бичуєш святу тишу землі скреготом фабрик, громом коліс, брудниш повітря пилом та димом, реवेश від болю, з радості, злості. Як звірина* (М. Коцюбинський); *Я не можу розминутись з тобою... я не можу бути самотнім...* (М. Коцюбинський); *Знаєте, я раз читав, як вас повішали цілих дванадцять... Цілих дванадцять... і позіхнув* (М. Коцюбинський); *Хочеться кричати, кричати, кричати... На весь рот, на ціле горло, повними грудьми* (Б.-І. Антонича); *Стократ краща – годі й рівняти. Ніжна, майлива, тендітна, струнка, гнучка* (Б.-І. Антонича); *На небі сонце – серед нив я. Більше нікого. Йду* (М. Коцюбинський); *Я утомився. Бо життя безупинно і невблаганно іде на мене, як хвиля на берег* (М. Коцюбинський).

Проте вже в середині ХХ ст. експресивні структури фіксуємо в художніх текстах різних стилів і напрямів, вони стають одним зі стилістичних засобів художнього мовлення, напр.: *А я тобі сорочки вишиватиму. Гарні-прегарні, кращі, ніж у лавці!* (Г. Тютюнник); *В шклянці вона швидко виросте. Такі біленькі ніжки повикидає* (Г. Тютюнник); *А як же інакше, коли таке робиться... Коли вже стільки не вернеться з війни, і коли завдовіли села* (М. Стельмах); *Мені просто хотілося знищити танк. Щоб одним було менше. Щоб хоч на крок чи півкроку ближче до кінця війни* (О. Гончар).

Кінець ХХ ст. і початок ХХІ ст. позначені пануванням постмодернізму як художнього стилю, орієнтованого на стихію, принципову неструктурованість світу. Основою постмодерністського тексту є іронія та гра. Ігрова свобода спонукає до

пошуків нової стилістичної поведінки, нового ідіостилію митця, відхід від усталеного синтаксису, від узвичаєних способів письма. Мовна гра постає не тільки головною прикметною українського постмодернізму, а й основою художнього тексту постмодернізму, напр.: *У нас голим ніззя. Тим болії на вулиці* (Ю. Іздрик); *Лише лампа з розбитим абажуром. Якись подушки, перини, коци* (Т. Прохасько). Крім того, вже на початку ХХІ ст. засоби експресивного синтаксису вживані не тільки в художньому, а й у публіцистичному стилях. Під впливом лібералізації та демократизації норм фіксуємо стилістичний зсув і навіть часткову нейтралізацію засобів експресивного синтаксису, напр.: *Надто неправдоподібно й безглуздо. Гинули люди, багато людей, моторошно. Було боляче до сліз. Люди навколо почали ненавидіти Україну, я стала боятися цих людей. Було відчуття, що вони відключали себе і вмикали телевізор, коли обговорювали це: «Фашисти... Давно треба провчити... Захід вплинув...»* (Голос країни. – 04.03.2020); *Ця проблема була влітку. Всі втручалися. Чесно кажу: це не нормально, але я теж втрутився. Проблема виникла знову. Я знову втрутився* (Українська правда. – 04.03.2020).

Фіксуємо контамінацію мовних засобів, які належать до різних стилів спілкування. До кодифікованої письмової мови включають розмовні вигуки, стилістично знижену лексику (жаргонізми, просторіччя тощо), напр.: *У моєму розумінні – це **заказуха, показуха** і повний абсурд* (Сьогодні. – 01.08.2017); *Чи не найбільшими гнояками є так звані **тітушки**, тушки і галайки* (Дзеркало тижня. – 12.03.2017); *Чи хотіла влада **відмазати** бодай частину «беркутів» від відповідальності, щоби здобути прихильність реєсти представників системи, яка слугує силовим захистом будь-якому режиму?* (Дзеркало тижня. – 03.04. 2018). Як наслідок текст набуває експресивності й оцінності, індивідуального стилю, починає висловлювати авторську позицію журналіста, є засобом залучення уваги до певної, частіше гостро соціальної проблеми, напр.: *Обіцянка команди Володимира Зеленського «прийде весна – почнуть садити» виглядатиме реалістичною для виконання ближче до наступної весни* (zik. – 07.08.2019); *Від такої мови в серіалах українці хіба у «штанці напудять»* (Високий замок. – 02.02.2010).

Загальна тенденція до демократизації мови (орієнтації письмової нормованої мови на усне мовлення) і до її спрощення виявлювана не тільки в стилістичному плані, але і в структурному, тобто в зміні синтаксичної будови речення (порушення порядку слів, що імітує «обірваний» синтаксис усного побутового висловлення). У з'яві нових конструкцій, які раніше функціювали тільки в усному мовленні, напр.: *Гончарук все? Що відбувається між Зеленським і Кабміном* (Українська правда. – 02.03.2020); *Гончарук: іти чи не йти* (Українська правда. – 02.03.2020); *Навіщо Зеленському Аваков: придушувати мирні протести* (Українська правда. – 04.03.2020). Розмовні конструкції вживані для створення емоційно-експресивного забарвлення, образності та дієвості тексту. При цьому використовують звертання, напр.: *Чорнорота відьмо! Це ж ви бігали під тими судами. Ви про те розкажіть!* (О. Ляшко); повтори слів, напр.: *Жодних заперечень, жодних дискусій, жодних обговорень – нічого!* (Високий замок. – 10.12.2010); розрив речень вставними одиницями, напр.: *От я йому довіряю. До речі, про радикалізм. Навіть Тимошенко не є радикальною, вона говорить дуже різко, але дуже гарно* (Україна молода. – 01.12.2014); приєднувальні структури, напр.: *Бо питання готовності лікарень – це перший етап, щось на кшталт отримання доступу до системи. І тут ми готові* (Гордон. – 20.03.2020); парцельовані конструкції, напр.: *Гончарук подав заяву про відставку. В обхід президента* (Експрес. – 12.02.2020); форми реплік діалогу тощо, напр.: *Схоже, ті, кого представляють нам сьогодні як гравців за шахівницею регіональної економічної політики, насправді – фігури. Пішаки. Засвічені, передбачувані у вчинках. Але – абсолютно несамостійні* (Дзеркало тижня. – 31.03.2007).

Демократизація синтаксису висловлень у сучасній українській мові спрямована як на економію мовних зусиль вираження змісту, так і на досягнення додаткового стилістичного ефекту живого мовлення, емоційності, доступності, безпосередності.

Одним із визначальних законів динаміки синтаксичного розвитку структур є закон мовної економії. Тенденція до економії вираження змісту репрезентована на різних рівнях мовної системи – у лексиці, словотворенні, морфології, синтаксисі. У лінгвістичних студіях 50–70-х років (Ломтев, 1958, с. 131; Розенталь, 1971, с. 476–477 та ін.) вчені звертають увагу на динаміку таких синтаксичних особливостей тексту, як структурна неповнота (контекстуально неповні, ситуативно неповні, еліптичні, обірвані, парцельовані, приєднувальні) та діалогійність висловлення. Сьогодні ці явища описують як одну з провідних тенденцій сучасного синтаксису – економія синтаксичних засобів. Найуживанішими синтаксичними засобами економії вираження значення в сучасному українському синтаксисі є опущення й заміщення, елімінація поширювачів речення, компресія та редукція, неоднорідна сурядність, синтаксичне злиття, активізація фразеологічних речень, інтертекстуальність, зростання аналітичних одиниць синтаксису.

Заміщення – це заміна громіздкого висловлення структурно простим реченням, де інформативно значуща частина висловлення зазвичай винесена на початок речення в позицію топіка, який корелює із займенником-актуалізатором у наступному реченні: *Нові реформи. Як швидко вони дадуть результати?* (Телеграф. – 23.09.2015). Експансія називного відмінка полягає в можливості широкого вживання його і в позиції непрямих відмінків, напр.: *Бюджет 2015 – складна справа* (Телеграф. – 12.12.2014) мається на увазі *Ухвалити / укласти / створити бюджет на 2015 рік – це складна справа*. Як замітник у текстах активно використовується лексема *це*, що відсилає до змісту попереднього висловлення: *Е-резидентство – електронне громадянство країни. І це – один з проєктів Мінцифри, над якими ми продовжуємо системну роботу* (<https://uteka.ua>); *Президент України Володимир Зеленський закликав міжнародну спільноту до єдності у розслідуванні авіакатастрофи українського літака поблизу Тегерану (Іран). Про це він розповів під час відеозвернення до українського народу, яке відбулося після телефонної розмови з іранським лідером* (ЗІК. – 11. 01. 2020). Останні десятиліття фіксуємо тенденцію до використання вказівного займенника *це* з абзацу, у якому продовжена думка попереднього речення, напр.: *У 2021 році адаптивний поріг з української мови для випускників шкіл, де викладають мовами нацменшин, що не належать до слов'янських мов, буде скасований, натомість запровадять дворівневий іспит з української мови*.

Про це під час години запитань до уряду під час засідання Верховної Ради України, яке транслює телеканал ЗІК, повідомила міністр освіти на науки України Лілія Гриневич (ЗІК.ua. – 26.04.2019). Внаслідок перенесення висловлення, яке є продовженням думки, започаткованої в першому абзаці, увага читача сфокусована саме на другому реченні.

Опущення в сучасній українській мові реалізовано формами спрощення, включення чи поєднання, напр.: *Отож, будьмо впевненими! У нашому майбутньому!* (Телеграф. – 21.12.2014); *Українці сплатять за комунальні послуги... Більше грошей!* (День. – 25.10.2015).

Формою вияву економії мовних засобів є елімінація синтаксичних поширювачів. Елімінація – це видалення, виключення, усунення чого-небудь (Толковий 2006), тобто імплікація структурно і семантично важливого складника речення, напр.: *А коли президент втрутився, ситуація покращилася – він звернувся до народу, пояснив свою думку* (agravery.com. 21.03.2020). Периферійним виявом елімінації є еліптичні структури, напр.: *Вибухи відбулися у штаті Нью-Мексико (США). Перший – у місті Лас-*

*Крусес у баптистській церкві. Другий – у католицькій церкві Святого Хреста за 3 км від першого (Сьогодні. – 03.08.2015). У наведеному реченні атмосфера напруженості створена шляхом перерозподілу й перенесення значеннєвого навантаження з імпліцитних компонентів на експліцитно виражену частину еліптичного речення. У наведених еліптичних реченнях відсутні обидва головні члени (*вибух відбувся*), проте ці синтаксичні позиції можуть бути легко відновлені читачем із контексту попереднього речення *Вибухи відбулися у штаті Нью-Мексико (США)*. Еліпсис надає мовленню підкреслено розмовного характеру для встановлення тісного контакту з читачем, створення довірливої атмосфери розповіді. Еліпсис використовують і як засіб реалістичного відтворення розмовного мовлення, якому притаманна емоційність, і як засіб економії мовних засобів задля надання мовленню особливої лаконічності та ритмічності, імітації природного діалогу, напр.: *Хто буквально минулого місяця закупив чергові сотні автомобілів по завищених цінах для Міністерства внутрішніх справ? Хто закупив «Кадиллак», пишається цим і розказує: «Тепер я буду їздити на “Кадиллаці”!»* **Міністр внутрішніх справ**. І тільки завдяки журналістам і відкритій громадськості він змушений це був зупинити («ТРК Україна». – «Шустер-LIVE». – 15.10.2010. – 20:20).*

Мові публіцистики притаманні й власне-неповні речення як форма економії мовних засобів. Пропущений член контекстуально неповного речення можна відновити, спираючись на попереднє речення, у якому він ужитий: *Саме цього ви маєте боятися. Не того, що ви є надто сильними, а того, щоб бути не надто слабкими* (День. – 08.02.2011); *До Мукачєвого їде військова техніка, до Лавок – інкасаторські машини* (Українська правда. – 12.07.2015). Причиною пропуску компонента є те, що слово вже було вжите, а тому немає потреби в його дублюванні. Нерідко пропущений підмет: *Ще одна болюча проблема – це розмінування. Підтримувані Росією **терористи** діють поза всіма правилами гри. Лишають по собі заміновані території* (Європейська правда. – 18.09.2015) – передбачений контекстом у третьому реченні підмет *терористи* легко відновлюваний із контексту попереднього речення, напр.: *Нова **влада** не зрозуміла якості моменту. Не скористалася порадами європейських колег та досвідом східноєвропейських постсоціалістичних реформ: реформи потрібно проводити швидко, не відволікаючись, не очікуючи на музу і манну небесну, на допомогу Заходу і милість Сходу* (Телеграф. – 23.11.2015).

Часто пропущеним у реченні є присудок. На його відсутність указують контекст, обставина чи додаток: *Перша зустріч із представниками комітету ISDA **відбулася** 22 вересня. Друга зустріч – 25 вересня. Раніше повідомлялося, що Україна 27 серпня заявила про досягнення домовленості про реструктуризацію зовнішнього комерційного боргу на суму близько 19,3 млрд доларів з комітетом кредиторів, що представляє тримачів цих українських зобов'язань приблизно на 9 млрд доларів* (Правда. – 23.09.2015) – у другому реченні присудок *відбулася / відбудеться* не вжито, проте його можна легко відновити з попереднього речення.

*У Мінську відбулися переговори з мирного врегулювання конфлікту в Україні. На першому засіданні учасники зустрічі контактної групи щодо України в Мінську **мали обговорити** питання подальшої долі громадян РФ Олександра Александрова і Євгена Єрофєєва, затриманих українськими військовими біля Луганська. Під час другого засідання – механізми подальшої роботи* (Телеграф. – 22.05.2015). У третьому реченні матеріально не виражений присудок *мали обговорити*, наявний у другому реченні. Такі структури загалом економлять мовлення, створюють динаміку розповіді.

Формою вияву економії мовних засобів є неоднорідна сурядність, напр.: *Тобто вони вже є в Україні, і вони вже попросили про притулок, **нікого нізвідки** не привозять* (Радіо Свобода. – 16.03.2016); *Завжди і скрізь був із книгою* (День. – 30.05.2018). Синтаксичне злиття є теж наслідком дії тенденції до економії, тобто взаємодія

синонімічних типів різних структур, у результаті чого виникають нові синтаксичні конструкції (гібриди слова і словосполучення), напр.: **Янукович та демократія – речі несумісні!** (<https://www.dw.com/>).

Фразеологізовані речення, на позначення яких у науковому обізі є такі терміни, як синтаксичні фразеологізми (Чистоногова, 1971, с. 14), фразеосхеми (Солганик, 1973, с. 73), комунікеми (Меликян, 1999), теж є одним із синтаксичних виразників економії мовних засобів, напр.: **Нема – щоб поспівчувати** (pro.te.ua); **На те й вибори: так змінюються політичні й партійні еліти** (Україна молода. – 21.03.2006); **Київ – європейське місто** (Українська правда. – 19.04.15) **Чим вони не слуги народу? Де є ті, що завжди кричали, що Яценюк за народ! Чому сьогодні затихли?!** (Українська правда. – 16.02.16) **На те й Москва!** (Українська правда. – 22.05.16).

Інтертекстуальність як наявність у тексті маркерів інших текстів, реалізованих у формі цитат, алюзій тощо теж зараховують до засобів економії мовних засобів. Розмежовують зовнішню (наявність у тексті елементів, що не належать автору) та внутрішню (наявність елементів, створених самим автором у більш ранніх текстах) інтертекстуальність (Постмодернізм, 2001, с. 333). Термін «інтертекстуальність» уведений Ю. Кристевою (Кристева, 2004, с. 492) у зв'язку з аналізом концепції «поліфонічного роману» М. Бахтіна, яка проаналізувала своєрідність діалогу тексту з текстами, тобто своєрідність використання прецедентного тексту як складника синтаксичної структури. Як наголошує Р. Барт: «Кожний текст є інтертекстом; інші тексти наявні в ньому на різних рівнях у більш чи менш знайомих формах... Кожен текст є новою тканиною, зітканою зі старих цитат» (Барт, 2002, с. 491–496). Прецедентний текст – це своєрідне кліше, що однозначно сприйняте й дешифроване будь-яким адресатом. Структурно прецедентні тексти можуть входити до тексту повністю або фрагментарно, представляти прецедентний текст як текст хрестоматійний, напр.: **Україна не Росія** (Українська правда. – 09.02.2009); **Розвели як кошенят: Чому провалилося придбання 112 каналу** (Українська правда. – 04.10.2016); **«Помаранчевий Майдан» багато чого собі намріяв, але по-серйозному мало що втілює** (НВ. – 21.11.2014).

Аналізований матеріал дозволяє заявити не тільки про випадки спрощення конструкцій, поділу їх на коротші, стислі (що є проявом тенденції до структурної економії), але й достатньою поширеністю ускладнених і багатоярусних структур. Тобто можна говорити, що тенденція до економії експлікована у двох напрямках: один полягає в спрощенні структури шляхом ускладнення семантики, що має на увазі скорочення речення, використання контамінації, інтертекстуальних смислів тощо. Інший – імплікація семантики шляхом ускладнення будови, збільшення обсягу речення, використання декількох підрядних, включення вставних конструкцій, узятих у дужки тощо, напр.: **До них зараховують будь-які соціальні групи, для яких частка здобувачів вищої освіти істотно менша від середніх показників відповідних вікових груп, у тому числі: родини з низькими доходами; родини, де батьки мають низький соціальний статус; родини, що проживають у важкодоступних і віддалених регіонах та в сільській місцевості; біженців і мігрантів; сиріт; осіб із захворюваннями; мовних, етнічних та релігійних меншин; студентів, що мають доглядати за хворими членами родини чи особами похилого віку тощо** (Дзеркало тижня. – 24.02.2020); **Зараз ми не знаємо, чи вона працює. За програмами ліків останньої надії (використання ліків, які не згадуються в інструкціях по застосуванню – УНІАН) ми використовуємо Remdesivir і Tocilizumab** (Високий замок. – 22.03.2020).

Висновки. Динаміці синтаксичних засобів експресивізації, крім культурно-політичних й економічних умов, сприяє лібералізація граматичної норми. Сучасна глобальна мовна ситуація (збільшення швидкості потоку інформації, обмежений розмір

інформаційної площі, роль візуалізації в подачі інформації сприяли появі сучасних креолізованих текстів, наприклад, у рекламі) є потужним чинником економії в мові, тому тенденція до економії мовних засобів у найближчому майбутньому буде тільки посилюватися. Зокрема, на матеріалі публіцистичних текстів можна простежити основні шляхи реалізації цієї тенденції: спрощення синтаксичних конструкцій, переведення семантики в галузь імпліцитного, синтаксична контамінація мовних і мовленнєвих одиниць, зростання інтертекстуальності як свого роду контамінації продуктів мовленнєвої діяльності.

Основними чинниками, що спричинили зміни синтаксичного ладу сучасної української мови, є, з одного боку, демократизація й економія мовних засобів, а з іншого – тенденція до семантичної ускладненості синтаксичного знака. **Перспективи** подальшого дослідження вбачаємо в панорамному аналізі синтаксичних засобів експресивізації в різносистемних мовах.

Бібліографічний список

- Акимова, Г. Н. 1990. Новое в синтаксисе современного русского языка. Москва : Наука, 1990. 314 с.
- Барт Р., 2002. Від твору до тексту Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М.Зубрицької. Львів : Літопис, 1996. С. 378–384.
- Грамматика, 1970. Грамматика современного русского литературного языка / отв. ред. Н. Ю. Шведова. Москва : Наука, 1970. 767 с.
- Єрмоленко С. Я., 2015. Народнорозмовна основа мовно-естетичного канону поезії Тараса Шевченка. Українська мова. №4 (56). 2015. С.26–35.
- Клименко Н. Ф., 2008. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: Монографія. Київ : Видавн. Дім Д. Бурого, 2008. 336 с.
- Кристева Ю., 2004. Избранные труды. Разрушение поэтики (перевод с фр. Г. К. Косикова). Москва : Прогресс, 2004. С. 458–483.
- Ломтев Т. П., 1958. Основы синтаксиса современного русского языка. Москва : Учпедгиз, 1958. 116 с.
- Меликян В. Ю., 1999. Проблема статуса и функционирования коммуникем: язык и речь. Ростов-на-Дону, 1999. 391 с.
- Німчук В. В., 2015. До проблеми про старокнижні елементи й «діалектизми» в шевченковій поезії Українська мова 4 (56). 2015. С. 3–25.
- Постмодернизм, 2001. Постмодернизм: энциклопедия (сост. и науч. ред. : А. А. Грицанов, М. А. Можейко. Минск : Интерпрессервис : Кн. дом, 2001. 1038 с. /
- Розенталь Д. Э., 1971. Розенталь Д. Э., И. Б. Голуб, М. А. Теленкова. Современный русский язык. Москва : АЙРИС-пресс, 1971. 448 с.
- Сиротинина О. Б., 1974. Современная разговорная речь и ее особенности. Москва : Просвещение, 1974. 144 с.
- Сковородников А. П., 1981. Экспрессивные синтаксические конструкции современного русского литературного языка: Опыт систем. исслед. Томск : Томский ун-тет, 1981. 255 с.
- Солганик Г. Я., 1973. Синтаксическая стилистика. (Сложное синтаксическое целое). Москва, 1973. 213 с.
- Толковый, 2006. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожигов, Н. Ю. Шведова. Москва : ИТИ Технологии, 2006. 2314 с.
- Харитоновна Е. В., 2014. Динамика структуры синтаксиса современного русского языка: тенденции к экономичности и дистинктности (на материале современной прозы). Дисс... канд. филол. наук. Волгоград, 2014. 266 с.

Чистоногова Л. К., 1971. Синтаксические фразеологизмы со значением отрицания в современной английской разговорной речи. Автореферат дисс... канд. филол. наук. Ленинград, 1971. 20 с.

References

- Rozental D. Э., 1971. Rozental D. Э., Y. B. Holub, M. A. Telenkova. *Sovremennyy russkii yazyk*. Moskva : AIRYS-press, 1971. 448 s.
- Akimova, H. N. 1990. *Novoe v sintaksise sovremennogo russkogo yazyka*. Moskva : Nauka, 1990. 314 s.
- Bart R., 2002. Vid tvoriv do tekstu Slovo. Znak. *Dyskurs: Antolohiia svitovoi literaturno-krytychnoi dumky KhKh st. / Za red. M. Zubrytskoi*. Lviv : Litopys, 1996. S. 378–384.
- Chistonogova L. K., 1971. *Sintaksicheskie frazeologizmy so znacheniem otritsaniia v sovremennoi anghliiskoi razghovornoj rechi*. Avtoreferat diss... kand. filol. nauk. Leningrad, 1971. 20 s.
- Hrammatika, 1970. *Hrammatika sovremennogo russkogo literaturnogo yazyka / otv. red. N. Yu. Shvedova*. Moskva : Nauka, 1970. 767 s.
- Kharitonova E. V., 2014. *Dinamika struktury sintaksisa sovremennoho russkoho iazyka: tendentsii k ekonomichnosti i distynktnosti (na materiale sovremennoi prozy)*. Diss... kand. filol. nauk. Volgograd, 2014. 266 s.
- Klymenko N. F., 2008. *Dynamichni protsesy v suchasnomu ukrainskomu leksykoni: Monohrafiia*. Kyiv : Vydavn. Dim D. Buraho, 2008. 336 s.
- Krysteva Yu., 2004. *Izbrannie trudy. Razrushenie poetiki (perevod s fr. H. K. Kosikova)*. Moskva : Progress, 2004. S. 458–483.
- Lomtev T. P., 1958. *Osnovy sintaksisa sovremennogo russkogo yazyka*. Moskva : Uchpedhiz, 1958. 116 s.
- Melikian V. Yu., 1999. *Problema statusa i funktsionirovaniia kommunikem: yazyk i rech*. Rostov-na-Donu, 1999. 391 s.
- Nimchuk V. V., 2015. *Do problemy pro staroknyzhni elementy i «dialektyzmy» v shevchenkovi poezii* *Ukrainska mova* 4 (56). 2015. S. 3–25.
- Postmodernizm, 2001. *Postmodernizm: entsyklopediia (sost. i nauch. red. : A. A. Hrytsanov, M. A. Mozheiko)*. Minsk : Ynterpresservys : Kn. dom, 2001. 1038 s.
- Sirotytnina O. B., 1974. *Sovremennaia razgovornaia rech i ee osobennosti*. Moskva : Prosveshchenie, 1974. 144 s.
- Skovorodnikov A. P., 1981. *Ekspressivnye syntaksicheskie konstruktсии sovremennoho russkoho literaturnogo yazyka: Opyt sistem. issled.* Tomsk : Tomskii un-tet, 1981. 255 s.
- Solhanik H. Ya., 1973. *Sintaksicheskaia stilystika. (Slozhnoe syntaksicheskoe tseloe)*. Moskva, 1973. 213 s.
- Tolkovyi, 2006. *Tolkovyi slovar russkoho iazyka / S. I. Ozhyhov, N. Yu. Shvedova*. Moskva : YTY Tekhnolohii, 2006. 2314 s.
- Yermolenko S. Ya., 2015. *Narodnorozmovna osnova movno-estetychnoho kanonu poezii Tarasa Shevchenka*. *Ukrainska mova*. №4 (56). 2015. S.26–35.
- Стаття надійшла до редакції 03.11.2021.

M. Vintoniv

T. Vintoniv

**SYNTACTIC TOOLS OF EXPRESSIVIZATION IN THE UKRAINIAN STUDIES:
STATUS, DYNAMICS**

A number of scientific studies, representing different approaches to the study of the latest trends in language, which are associated with processes of globalization in society, have been performed in linguistics today. The term “democratization” is used to denote one of the leading factors in the history of language development, which influenced on its stability and caused various changes in it, which often coincide with the social and historical processes in the state. The democratization of the language has led to the simplification and alignment of various forms in the language, the blurring of literary language norms and the boundaries between its functional styles, the shattering of established traditions. However, these processes are appropriate not only to the current state of the Ukrainian language, as the spoken part of the language influenced the formation and dynamics of the modern Ukrainian literary language during its long development. The renewal of the syntactic system of the modern Ukrainian language took place against the background of the penetration of spoken language samples into the belles-lettres style, and later – into other styles of language (publicistic, official style, scientific, etc.).

The results of the study confirm that the means of expressive syntax generally update the syntactic system of the language. The tendency to language democratization (orientation of written standardized language to oral speech) and to its simplification is manifested not only in stylistic way, but also in structural one, i.e. in changing of the syntactic structure of the sentence. Conversational constructions are used to create emotionally expressive patterns, imagery and the text efficiency.

The end of the 20th century and the beginning of the 21st century marked by the dominance of postmodernism as an artistic style focused on the environment, the mainly unstructured world. The basis of the postmodern text is irony and play. The freedom one has with the latter, encourages the search of a new stylistic behavior, a new idiosyncrasy of the author, a deviation from the established syntax and usual ways of writing. The language play is not only the main feature of Ukrainian postmodernism, but also the basis of the literary text of postmodernism. Furthermore, at the beginning of the 21st century means of expressive syntax are used not only in artistic but also in publicistic styles.

The most common syntactic means of saving the meaning in modern Ukrainian syntax are omission and substitution, elimination of sentence extenders, compression and reduction, heterogeneous coordination, syntactic merging, activation of phraseological sentences, intertextuality, increase in analytical units of syntax.

Key words: *syntax; sentence, expressivization, elimination, compression, reduction, ellipsis.*